

РОЗДІЛ 1

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА; ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ І ПРАВОВИХ УЧЕНЬ

УДК 342.841:328.185:340.134:001.891

DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-7/1>

ФОРМУВАННЯ СТАТИЧНОЇ ПІДСИСТЕМИ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

FORMATION OF THE STATIC SUBSYSTEM OF THE ANTI-CORRUPTION SYSTEM IN UKRAINE: THEORETICAL AND LEGAL ASPECTS

Білик І.В., аспірант кафедри історії і теорії держави та права
Запорізький національний університет

Для України протидія корупції є першочерговою проблемою, від ефективного й своєчасного розв'язання якої залежить її майбутнє як цивілізованої, демократичної держави, в якій панує верховенство права. Стаття присвячена теоретико-правовому дослідженню формування статичної підсистеми антикорупційної системи в Україні. Обґрунтовано, що системно-структурний і функціональний підходи в дослідженні антикорупційної системи володіють значним евристичним потенціалом. Доведено, що в інституційній підсистемі антикорупційна складова частина виявляється у створенні нових органів державної влади, діяльність яких спрямована на запобігання та протидію корупції та визначення на законодавчому рівні кола тих суб'єктів, діяльність яких потенційно пов'язана з корупційними ризиками; в ідеологічній – у формуванні антикорупційної політики в Україні й підвищенні правової культури українського суспільства, насамперед у частині протидії будь-яким проявам корупції; в нормативній – в ухваленні пакету антикорупційних законів. Обґрунтовано, що на рівні всіх підсистем зберігаються системні проблеми, які спричиняють низький рівень ефективності функціонування статичних підсистем антикорупційної системи України, унеможливають ефективне виконання основних функцій антикорупційної системи – запобігання та протидії корупції. Серед основних проблем в інституційній підсистемі виокремлено: необхідність розширення зовнішнього незалежного аудиту органів місцевої влади з метою охоплення всіх видів діяльності цих органів; забезпечення під час аудиту використання принципів незалежності, прозорості й контролю; в ідеологічній – необхідність прийняття Закону України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2020–2024 роки»; прийняття кодексу етики для парламентарів із відповідними роз'ясненнями щодо питань, пов'язаних із доброчесністю; популяризація протидії будь-яким проявам корупційних діянь в українському суспільстві, підтримки суспільством викривачів корупції, підвищення доброчесності громадських активістів; в нормативній – посилення кримінальної відповідальності за злочини, пов'язані з корупцією.

Ключові слова: антикорупційна система, антикорупційне законодавство, антикорупційні органи, антикорупційна політика, інституційна підсистема, ідеологічна підсистема, нормативна підсистема, корупція.

For Ukraine, the fight against corruption is a priority problem, on the effective and timely solution of which depends its future as a civilized, democratic state in which the rule of law prevails. The article is devoted to the theoretical and legal study of the formation of the static subsystem of the anti-corruption system in Ukraine. It is substantiated that system-structural and functional approaches in the study of the anti-corruption system have significant heuristic potential. It is proved that in the institutional subsystem the anti-corruption component is manifested in the creation of new public authorities, whose activities are aimed at preventing and combating corruption and defining at the legislative level the range of entities whose activities are potentially associated with corruption risks; ideologically – in the formation of anti-corruption policy in Ukraine and improving the legal culture of Ukrainian society, primarily in terms of combating any manifestations of corruption; in the normative – in the adopted package of anti-corruption laws. It is substantiated that at the level of all subsystems there are systemic problems that cause a low level of efficiency of static subsystems of the anti-corruption system of Ukraine, make it impossible to effectively perform the main functions of the anti-corruption system – preventing and combating corruption. Among the main problems in the institutional subsystem are: the need to expand the external independent audit of local authorities to cover all activities of these bodies; ensuring the use of such principles of independence, transparency and control in the audit; ideologically – the need to adopt the Law of Ukraine “On the principles of state anti-corruption policy in Ukraine (Anti-Corruption Strategy) for 2020-2024”; adoption of a code of ethics for parliamentarians with appropriate clarifications on issues related to integrity; popularization of counteraction to any manifestations of corruption in the Ukrainian society, support of the society of whistleblowers of corruption, increase of integrity of public activists; in the normative – strengthening of criminal responsibility for crimes related to corruption.

Key words: anti-corruption system, anti-corruption legislation, anti-corruption bodies, anti-corruption policy, institutional subsystem, ideological subsystem, normative subsystem, corruption.

Постановка проблеми. Сталий суспільний розвиток сучасних демократичних країн неможливий без запобігання та протидії корупції як однієї з найбільших загроз суспільству, його економічній, політичній і правовій системі. Для України протидія корупції є першочерговою проблемою, від ефективного й своєчасного розв'язання якої залежить її майбутнє як цивілізованої, демократичної держави, в якій панує верховенство права. Попри низку запроваджених на державному рівні напрямів і заходів запобігання та протидії корупції це явище охопило найважливіші сфери держави й суспільства, що унеможливило поступальний економічний, правовий і політичний розвиток України. На жаль, для світової та європейської спільноти наша країна залишається однією з найбільш

корумпованих країн світу, що суттєво впливає як на імідж України, так і на її інвестиційну привабливість. Визначальна роль у запобіганні й протидії корупції належить праву в цілому, правовим засобам зокрема.

Аналіз і систематизація наукових джерел свідчить, що проблеми запобігання та протидії корупції є предметом ґрунтовних наукових досліджень у межах соціогуманітарних наук загалом, юридичних зокрема. Найбільша увага проблемам запобігання та протидії корупції приділяється в адміністративному, кримінальному, господарському праві. Тоді як саме явище корупції, так і протидія їй є комплексними явищами, а тому потребують ґрунтовного комплексного загальнотеоретичного осмислення. Окрім того, оскільки корупція є системним явищем, яке різною

мірою охопило всі сфери українського суспільства, запобігання та протидія їй вимагає системного підходу, який потребує теоретико-правового аналізу формування антикорупційної системи в Україні. Підтвердженням зазначеного є те, що самі антикорупційні органи, зокрема Національне агентство з питань запобігання корупції, визнає факт відсутності системного підходу у сфері запобігання та протидії корупції [1, с. 7–8].

Мета статті – дослідити теоретико-правові аспекти формування статичної підсистеми антикорупційної системи в Україні.

Методологія дослідження теоретико-правових аспектів проблем формування антикорупційної системи в Україні визначається декількома основними чинниками, а саме:

1) комплексним характером дослідження, який полягає в тому, що антикорупційна система є інтегративною категорією загальної теорії права, галузевих юридичних наук, наук судових і правоохоронних органів України, міжнародного публічного права;

2) перебуванням об'єкта дослідження «на стику» декількох юридичних наук (насамперед адміністративного, кримінального, господарського права);

3) специфікою предмету загальнотеоретичного дослідження – загальною закономірністю розвитку вітчизняної правової системи, її підсистем, складових (зокрема антикорупційної) частин, а також шляхів і засобів оптимізації її функціонування та розвитку;

4) необхідністю забезпечення обґрунтованості результатів дослідження та можливостей використання сформульованих висновків і пропозицій у галузевих юридичних науках та юридичній практиці.

Дослідження теоретико-правових аспектів формування антикорупційної системи в Україні визначає її загальнотеоретичний характер, хоча деякі її теоретичні положення мають методологічне значення для окремих галузей національного права. Джерельну базу дослідження склали нормативно-правові акти України, міжнародно-правові документи у сфері протидії корупції, наукові праці фахівців, а також аналітичні довідки, статистичні дані, рейтинги, експертно-аналітичні, соціологічні дослідження, що здійснюються науково-дослідними інститутами, експертами, міжнародними неурядовими організаціями.

Методологія дослідження теоретико-правових аспектів формування антикорупційної системи в Україні ґрунтується на наукових доробках учених, які умовно можна об'єднати у дві групи. Першу групу складають здобутки вітчизняних і зарубіжних учених, які зробили вагомий внесок у методологію та використання системного підходу в юридичній науці, насамперед таких як В. Бабкін, О. Бигич, С. Гусарев, Р. Давид, В. Денисов, А. Заєць, В. Забігайло, О. Зайчук, Ж.-Ж. Карбоньє, Д. Керімов, М. Козюбра, А. Колодій, В. Копейчиков, В. Кудрявцев, Р. Лукич, Л. Луць, О. Малько, М. Марченко, Ю. Оборотов, Н. Оніщенко, О. Петришин, Л. Петрова, В. Погорілко, П. Рабінович, Д. Рас, М. Рейснер, А. Саїдов, В. Селіванов, О. Скакун, В. Тацій, М. Тарасов, О. Тихомиров, Л. Удовика, А. Уотсон, Л. Фрідмен, В. Шаповал, Ю. Шемшученко й інших. Друга група охоплює здобутки вчених, які безпосередньо досліджували галузеві аспекти запобігання та протидії корупції, насамперед таких як Я. Барназюк, В. Баштанник, М. Білінська, Ю. Битяк, О. Бусол, Т. Василевська, В. Василенко, І. Голосніченко, О. Дудоров, М. Камлик, В. Коваленко, Т. Коломоєць, Ю. Ковбасюк, О. Колб, С. Лазаренко, М. Мельник, С. Невмержицький, С. Сербогін, О. Скрипнюк, В. Федоренко, В. Шаkun та інших.

Виклад основного матеріалу. Першочерговим у дослідженні теоретико-правових аспектів формування антикорупційної системи в Україні є уточнення змісту системного й функціонального підходів у контексті предмету дослідження, розроблених зокрема такими вченими, як

А. Авер'янов, В. Афанасьєв, І. Блауберг, В. Лекторський, В. Штиршов, А. Уйюмов, Е. Юдін, Л. Тіунова, Д. Керімов та інші. На увагу заслуговує той факт, що у вітчизняній науковій літературі останнім часом почали з'являтися наукові доробки у сфері загальної теорії права щодо теоретико-правових аспектів запобігання та протидії корупції, її впливу на правову систему України [2]. Ґрунтуючись на основних положеннях цих підходів, слід зауважити, що їх використання в дослідженні антикорупційної системи спрямовує, по-перше, на виявлення підсистем, компонентів та елементів антикорупційної системи (інституційної, нормативної, ідеологічної, функціональної, комунікативної [2]); по-друге, на розмежування їх на основні (системоутворювальні) й другорядні, тобто дослідження антикорупційної системи як певної цілісності, єдності елементів, які взаємодіють; по-третє, на визначення характеру взаємозв'язку антикорупційної системи із системами суспільства (насамперед правовою, економічною та політичною); по-четверте, на дослідження антикорупційної системи в динаміці формування та динаміці її зв'язків; по-п'яте, на дослідження антикорупційної системи як складної, багаторівневої системи, яка характеризується різними типами зв'язків і залежностей. Отже, системно-структурний і функціональний підходи в дослідженні антикорупційної системи володіють значним евристичним потенціалом і в поєднанні з філософсько-світоглядними підходами (насамперед цивілізаційним, діалектичним, аксіологічним), іншими загальнонауковими й конкретно-науковими методами пізнання формують методологічне підґрунтя дослідження.

Згідно з положеннями системно-структурного підходу антикорупційна система складається з низки компонентів та елементів, які умовно можна об'єднати в п'ять підсистем – інституційну, ідеологічну, нормативну, функціональну, комунікативну. Перші три – інституційна, ідеологічна, нормативна – умовно належать до статичних підсистем, функціональна й комунікативна – до динамічних. Інституційна підсистема представлена суб'єктами антикорупційної діяльності, ідеологічна – антикорупційною політикою, антикорупційною правовою культурою та свідомістю, нормативна – антикорупційним складником системи права й законодавства, функціональна – антикорупційною правотворчою та правозастосовною діяльністю, комунікативна – зв'язками між підсистемами, компонентами, елементами антикорупційної системи, з правовою системою в цілому, економічною, політичною, соціальними системами суспільства, з міжнародними, міждержавними, національними правовими системами. Обмежений обсяг роботи дозволяє зупинитися на статичних підсистемах антикорупційної системи.

1. Інституційна підсистема антикорупційної системи представлена суб'єктами антикорупційної діяльності як системоутворювальним фактором. Вона охоплює низку органів державної влади, діяльність яких спрямована на запобігання та протидію корупції, зокрема таких як Національне антикорупційне бюро України (далі – НАБУ), Спеціалізована антикорупційна прокуратура (далі – САП), Національне агентство з питань запобігання корупції (далі – НАЗК), Національне агентство України з питань виявлення, розшуку й управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (далі – АРМА), Вищий антикорупційний суд (далі – ВАКС). Поряд із зазначеними вище новими органами державної влади, створеними впродовж останніх шести років, до них належать і «традиційні», зокрема правоохоронні, органи. У цілому, інституційну систему можна вважати сформованою, хоча в частині повноважень суб'єктів антикорупційної діяльності існують численні суперечності. Позитивним здобутком в інституційній підсистемі є забезпечення роботи Вишого антикорупційного суду, належний підхід у відборі кваліфікованих і незалежних суддів для цього суду, а також забез-

печення суду фінансовими ресурсами для виконання ним покладених функцій.

Окремої уваги потребує питання щодо приналежності недержавних органів, діяльність яких спрямована на запобігання та протидію корупції (зокрема правозахисних громадських організацій) до інституційної підсистеми антикорупційної системи. Розв'язання цього питання криється в розумінні ролі й значення інститутів громадянського суспільства у вітчизняній правовій системі й українській державі загалом. Унормований на законодавчому рівні статус низки органів громадянського суспільства (зокрема громадських рад) і сучасний досвід їхньої діяльності в напрямі боротьби з корупцією свідчать про важливу роль інститутів громадянського суспільства у формуванні антикорупційної системи в Україні. Саме тому інститути громадянського суспільства, діяльність яких спрямована на запобігання та протидію корупції, також слід віднести до інституційної підсистеми антикорупційної системи. До позитивних здобутків у контексті зазначеного слід віднести те, що протягом 2019 року громадськими організаціями було розроблено й запропоновано низку досліджень щодо окремих аспектів антикорупційної політики, зокрема розроблено альтернативні проекти Антикорупційної стратегії та Державної програми з її реалізації.

Слід зауважити, що інституційна підсистема антикорупційної системи не позбавлена низки проблем, які суттєво знижують ефективність діяльності антикорупційних органів. Так, на основі прийнятого Закону України «Про запобігання корупції» було створено Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) – центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом, на який покладено відповідальність за формування та реалізацію державної антикорупційної політики. Важливу роль у його формуванні згідно з Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку організації та проведення конкурсу з формування Громадської ради при Національному агентстві з питань запобігання корупції» № 140 від 25 березня 2015 року відведено Громадській раді. Водночас на практиці існують численні проблеми як у частині збалансованої структури Громадської ради, включаючи представників державних органів і представників громадянського суспільства, так і в частині «громадського контролю» за роботою НАЗК, відбору членів НАЗК. Окрім того, впродовж тривалого часу зберігаються проблеми щодо розширення зовнішнього незалежного аудиту органів місцевої влади з метою охоплення всіх видів діяльності цих органів, а також забезпечення під час аудиту використання таких принципів, як незалежність, прозорість, контроль.

2. Ідеологічна (доктринальна) підсистема антикорупційної системи охоплює антикорупційну ідеологію та політику, антикорупційну правову культуру й свідомість як сукупність поглядів, принципів, норм, цінностей щодо несприйняття будь-яких проявів корупції, визнання необхідності її запобігання та протидії. Антикорупційна ідеологія та антикорупційна політика надалі стають підґрунтям прийняття законів та інших антикорупційних нормативно-правових актів, організації та проведення відповідних заходів. У контексті зазначеного на увагу заслуговує той факт, що попри значну увагу законодавця, суб'єктів правозастосування до діяльності, спрямованої на запобігання та протидію корупції, існують суттєві проблеми як у частині розробки й прийняття відповідного правового акту, так і в частині ставлення суб'єктів права до корупції, заходів протидії корупції. Так, у 2014 році було прийнято Закон України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки», в якому визначалися правові засади антикорупційної політики в Україні як комплексу правових, економічних, освітніх, виховних, організаційних та інших заходів, спрямованих на створення

та забезпечення функціонування системи запобігання та протидії корупції, а також усунення причин її виникнення [3]. Цим Законом закладалося підґрунтя для подальшої законодавчої та організаційної роботи зі здійснення, поглиблення та розширення антикорупційної діяльності в Україні. І хоча завдяки реалізації цього закону не було досягнуто поставленої мети повною мірою, на його основі було прийнято низку важливих антикорупційних законів і запроваджено діяльність низки антикорупційних органів. На жаль, надалі аналогічний документ не було прийнято, й наразі в Україні відсутній правовий акт, який би визначав антикорупційну політику. Учені, експерти звертають увагу на низку причин ситуації, що склалася [4], та спільною для них є думка, що відсутність такого документу негативно впливає на антикорупційну систему в Україні. Між тим, ефективна антикорупційна політика ґрунтується на систематичному моніторингу стану протидії корупції в країні, вдосконаленні чинного національного законодавства, усуненні суперечностей і прогалин, виваженої розробки й здійснення організаційних, політичних, правових заходів, спрямованих на запобігання та протидію корупції. Окрім того, програмні документи Уряду, що приймалися в період із 2016 по 2019 роки, не повною мірою узгоджувалися з положеннями Антикорупційної стратегії на 2014–2017 роки й Державною програмою з її реалізації. Аналіз антикорупційної політики в Україні, практики її реалізації переконливо свідчать про наявність інших проблем, зокрема, так і не було досягнуто суттєвого прогресу в прийнятті кодексу етики для парламентарів із відповідними роз'ясненнями щодо питань, пов'язаних із доброчесністю; потребує посилення внутрішній контроль за доброчесністю серед народних депутатів України; необхідне запровадження системних заходів щодо недопущення обходу парламентарями обмежень щодо суміщення, сумісництва й заборони ведення бізнесу. Окремої уваги заслуговує і проблема популяризації протидії будь-яким проявам корупційних діянь в українському суспільстві, підтримки суспільством викривачів корупції, підвищення доброчесності громадських активістів.

3. Нормативна (регулятивна) підсистема антикорупційної системи охоплює численні правові норми й принципи, що об'єктивовані й систематизовані в нормативно-правових актах. Правові акти, норми яких спрямовані на запобігання та протидію корупції, умовно можна об'єднати в декілька груп. На увагу заслуговує той факт, що окрему групу охоплюють міжнародні правові акти, спрямовані на запобігання та протидію корупції, рафіковані Верховною Радою України й акти «м'якого права», роль і значення яких упродовж останніх років суттєво зростає. В узагальненому вигляді нормативна підсистема антикорупційної системи представлена такими групами нормативно-правових правових актів:

1) Конституція України, яка проголошує сукупність фундаментальних, юридично незаперечних принципів і норм, які поширюються на всі без винятку сфери суспільства, визначають засади державного й правового розвитку країни. Згідно зі статтею 8 Конституції в Україні визнається та діє принцип верховенства права, який імпліцитно пов'язаний із запобіганням і протидією корупції. На увагу заслуговує і той факт, що, задекларувавши у 2019 році в Преамбулі Конституції України європейську ідентичність Українського народу й незворотність європейського й євроатлантичного курсу України, фактично було визнано положення, викладені в «Угоді про асоціацію», зокрема в статті 3: «Сторони визнають, що принципи вільної ринкової економіки становлять основу для їхніх відносин. Верховенство права, належне врядування, боротьба з корупцією, боротьба з різними формами транснаціональної організованої злочинності й тероризмом, сприяння сталому розвитку й ефективній багатосторонності є головними принципами для посилення відносин між Сторонами» [5];

2) міжнародні правові акти й документи, норми яких спрямовані на запобігання та протидію корупції, які умовно слід об'єднати в три групи: перша група охоплює універсальні й регіональні міжнародні документи, спрямовані на боротьбу з корупцією, ратифіковані Верховною Радою України, зокрема такі як Конвенція ООН проти корупції від 31 жовтня 2003 року (ратифікована Законом України від 18 жовтня 2006 року № 251-V) [6], Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією ETS 174 (прийнята Радою Європи 04 листопада 1999 року) [7], Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією ETS 173 (прийнята Радою Європи 27 січня 1999 року) [8], Додатковий протокол до Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією від 15 травня 2003 року ETS 191 (ратифікований Законом України від 18 жовтня 2006 року № 253-V) [9]; друга – міжнародні документи рекомендаційного характеру щодо цілей, форм і методів боротьби з корупцією, серед них, зокрема, такі як Програма дій проти корупції, ухвалена Комітетом міністрів Ради Європи в листопаді 1996 року на виконання рекомендацій Дев'ятнадцятої Конференції міністрів юстиції європейських країн (Валлетта, 1994 рік), Резолюція № 1, ухвалена на Двадцять першій Конференції міністрів юстиції європейських країн (Прага, 1997 рік), Стамбульський план дій антикорупційної мережі Організації економічного співробітництва й розвитку (ОЕСР) та інші; третя група охоплює європейські акти й документи, відповідні рішення Європейського суду з прав людини, інших міжнародних судів, які стосуються захисту прав і свобод людини від їх порушення внаслідок корупційних злочинів, або ж рішення міжнародних судів проти високопосадовців-корупціонерів. До цієї групи слід також віднести «Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони», ратифіковану із заявою Законом № 1678-VII від 16 вересня 2014 року[5].

3) Закони України, норми яких безпосередньо спрямовані на запобігання та протидію корупції в Україні, створення нових антикорупційних органів, насамперед такі як «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки» [10], «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1699-П [11], «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визначення кінцевих вигодоодержувачів юридичних осіб та публічних діячів» від 14 жовтня 2014 року № 1701-VII [12], яким внесено зміни до Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП), Господарського кодексу України (далі – ГК), Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» від 15 травня 2003 року № 755-IV [13], «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 року № 1698-VII [14], що визначає правові основи організації та діяльності НАБУ як державного правоохоронного органу, на який покладається запобігання, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також недопущення вчинення нових. Завданням НАБУ є протидія кримінальним корупційним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці; «Про внесення змін до деяких законів України щодо запобігання та протидії політичній корупції» від 19 грудня 2019 року № 410-IX, а також «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення національного законодавства у відповідність зі стандартами Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією» від 18 квітня 2013 року № 221-VII [15], яким внесено зміни до КУпАП і Кримінального кодексу України (далі – КК); «Про очищення влади» від 16 вересня 2014 року № 1682-VII [16], який визначає пра-

вові й організаційні засади проведення очищення влади (люстрації) для захисту й утвердження демократичних цінностей, верховенства права й прав людини в Україні;

4) інші закони України, що стосуються сфери запобігання та протидії корупції, зокрема такі як Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» від 30 червня 1993 року № 3341-XII [17], який визначає головні напрями загальнодержавної політики й організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю; Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 14 жовтня 2014 року № 1702-VII [18], спрямований на захист прав і законних інтересів громадян, суспільства й держави, забезпечення національної безпеки шляхом визначення правового механізму протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму й фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, а також формування загальнодержавної багатоджерельної аналітичної бази даних для надання правоохоронним органам України й іноземних держав можливості виявляти, перевіряти й розслідувати злочини, пов'язані з відмиванням коштів та іншими незаконними фінансовими операціями; Закон України «Про державну службу» від 10 грудня 2015 року № 889-VIII [19], який регулює суспільні відносини, що охоплюють діяльність держави щодо створення правових, організаційних, економічних і соціальних умов реалізації громадянами України права на державну службу, визначає загальні засади діяльності, а також статус державних службовців, які працюють у державних органах та їх апараті;

5) Закони України, норми яких спрямовані на запобігання та протидію корупції в окремих органах державної влади, місцевого самоврядування, політичній сфері, серед них зокрема такі як «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР [20], який визначає систему й гарантії місцевого самоврядування в Україні, засади організації та діяльності, правовий статус і відповідальність органів і посадових осіб місцевого самоврядування; «Про вибори народних депутатів України» від 17 листопада 2011 року № 4061-VI [21], «Про місцеві державні адміністрації» від 09 квітня 1999 року № 586-XIV [22], «Про службу в органах місцевого самоврядування» від 07 червня 2001 року № 2493-III [23] та інші («Про міліцію» від 20 грудня 1990 року № 565-XII, «Про прокуратуру» від 02 липня 2015 року № 578-VIII, «Про Службу Безпеки України» від 25 березня 1992 року № 2229-XII, «Про судоустрій і статус суддів» від 07 липня 2010 року № 2453-VI, «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 05 липня 2012 року № 5076-VI, «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18 лютого 1992 року № 2135-XII тощо), адже корупція в нашій країні охоплює усі сфери суспільних відносин; а також «Про внесення змін до деяких законів України щодо запобігання та протидії політичній корупції» [24];

6) підзаконні правові акти (Укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, постанови Пленуму Верховного Суду України, відомчі накази Міністерства юстиції України, Національного агентства з питань державної служби (Нацдержслужба) або Головного управління державної служби України (Головдержслужба), Міністерства фінансів України (Мінфін), Міністерства внутрішніх справ, Служби Безпеки України, Міністерства охорони здоров'я України (МОЗ), прокуратури, митної, податкової, прикордонної, пенітенціарної служб щодо запобігання та протидії корупції в Україні.

Отже, нормативна підсистема антикорупційної системи України представлена шістьма основними групами нормативно-правових актів, норми яких спрямовані на запобігання та протидію корупції. Водночас

значна частина цих та інших правових актів прийнята впродовж останніх семи років. Рівень нормативної підсистеми антикорупційної системи в Україні в цілому досить високий, хоча й не позбавлений низки проблем і недоліків. Зокрема, нормативного врегулювання потребують питання щодо встановлення кримінальної відповідальності: за пропозицію та вимагання хабаря державною посадовою особою; за пропозицію, обіцянку або надання підкупу іноземній посадовій особі; за неправомірне привласнення майна; за відмивання доходів, здобутих злочинним шляхом, якщо ці доходи переводяться з метою приховування або маскування їхнього незаконного походження; за перешкоджання здійсненню правосуддя та замах на вчинення корупційних діянь. Уваги з боку законодавця потребують проблеми щодо дисциплінарних проступків і відповідальності за них суддів.

Висновок. Отже, здійснений системний аналіз дає підстави зробити висновок про формування основних засад статичної підсистеми антикорупційної системи в Україні на рівні її інституційної, ідеологічної, нормативної підсистем. Водночас аналіз засвідчив про наявність системних проблем у межах підсистем антикорупційної системи. Використання системно-структурного підходу надалі спрямовує на визначення характеру й типу антикорупційної системи; дослідження динамічної підсистеми антикорупційної системи, характеру взаємозв'язків антикорупційної системи з іншими системами суспільства (насамперед правовою, економічною та політичною); дослідження антикорупційної системи в динаміці становлення та розвитку; визначення проблем і перспектив її розвитку, що й стане предметом подальшого наукового дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Національна доповідь щодо реалізації засад антикорупційної політики у 2019 році : Проект / Національне агентство з питань запобігання корупції. 2020. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/05/Projekt-Natsdopovidi-2019.pdf>.
2. Удовика Л.Г. Антикорупційна складова частина у розвитку правової системи України. *Вісник Запорізького національного університету: Юридичні науки. Збірник наукових праць* 2020. № 1. С. 180–188. URL: <http://law.journalsofznu.zp.ua/archive/visnik-1-2020/28.pdf>.
3. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки : Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1699-VII / *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 46. Ст. 2047. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1699-18>.
4. Левін П.О. Більше ніж півтора роки без антикорупційної стратегії. *День*. 2019. № 124. 16 липня 2019 р. URL: [https://day.kyiv.ua/uk/blog/polityka/bilshе-nizh-pivtora-roky-bez-antykорupciynoyi-strategiyi](https://day.kyiv.ua/uk/blog/polityka/bilshе-nizh-pivtora-roky-bez-antykورupciynoyi-strategiyi).
5. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (ратифіковано із заявою Законом України від 16 вересня 2014 р. № 1678-VII). *База даних «Законодавство України»*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011.
6. Конвенція ООН проти корупції від 31 жовтня 2003 р. : ратифікована Законом України від 18 жовтня 2006 р. № 251-V. *Відомості Верховної Ради України*. 2007. 49. Ст. 50. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16.
7. Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією від 04 листопада 1999 р. ETS 174. *Офіційний вісник України*. 2006. № 9. Ст. 592. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_102#Text.
8. Про ратифікацію Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією : Закон України від 18 жовтня 2006 р. № 252-V / *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 50. Ст. 497. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/252-16#Text>.
9. Про ратифікацію Додаткового протоколу до Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією : Закон України від 18 жовтня 2006 р. № 253-V / *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 50. Ст. 498. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/253-16#Text>.
10. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки : Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1699-VII / *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 46. Ст. 2047. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1699-18>.
11. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1699-II / *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49. Ст. 2056. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.
12. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визначення кінцевих вигодоодержувачів юридичних осіб та публічних діячів : Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1701-VIII / *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 46. Ст. 2048. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1701-18#Text>.
13. Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців : Закон України від 15 травня 2003 р. № 755-IV / *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 31–32. Ст. 263. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text>.
14. Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1698-VII / *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 47. Ст. 2051. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text>.
15. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення національного законодавства у відповідність із стандартами Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією : Закон України від 18 квітня 2013 р. № 221-VII / *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 10. Ст. 119. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/221-18#Text>.
16. Про очищення влади : Закон України від 16 вересня 2014 р. № 1682-VII / *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 44. Ст. 2041. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1682-18#Text>.
17. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю : Закон України від 30 червня 1993 р. № 3341-XII / *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 35. Ст. 358. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12#Text>.
18. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1702-VII / *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 50–51. Ст. 2057. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>.
19. Про державну службу : Закон України від 10 грудня 2015 р. № 889-VIII / *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 4. Ст. 43. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>.
20. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР / *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 24. Ст. 170. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>.
21. Про вибори народних депутатів України : Закон України від 17 листопада 2011 р. № 4061-VI / *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 10–11. Ст. 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4061-17#Text>.
22. Про місцеві державні адміністрації : Закон України від 09 квітня 1999 р. № 586-XIV / *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 20–21. Ст. 190. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14#Text>.
23. Про службу в органах місцевого самоврядування : Закон України від 07 червня 2001 р. № 2493-III / *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 33. Ст. 175. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2493-14#Text>.
24. Про внесення змін до деяких законів України щодо запобігання і протидії політичній корупції : Закон України від 19 грудня 2019 р. № 410-IX / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/410-20>.